

К.е.н, доцент Скорба О. А.

*ДВНЗ “Українська академія банківської справи
Національного банку України”, м. Суми, Україна*

Деякі методологічні аспекти щодо визначення сутності амортизації та зносу основних засобів

Дослідження теоретичних положень і практичних аспектів організації обліку основних засобів, дозволили встановити ряд нерозв’язаних проблем, які гальмують процес управління виробництвом і зменшують ефективність експлуатації основних засобів, а саме: відсутність порядку і методики обліку морального зносу в нормах амортизації, нарахування амортизації основних засобів, що знаходяться на консервації, правильність визначення оптимального амортизаційного періоду, вибір найкращого методу нарахування амортизації, облік формування джерел фінансування капітальних вкладень тощо.

Амортизаційна політика, що проводиться сьогодні в Україні, є недосконалою. Так, зокрема Указом Президента України від 7 березня 2001 року №169/2001 схвалено концепцію амортизаційної політики, метою якої є перетворення амортизації в інструмент активізації інвестиційної діяльності суб’єктів господарювання в державі [11]. Однак, на сьогодні амортизація фактично перетворилася в інструмент отримання податкових пільг та додаткове джерело поповнення дефіциту оборотних коштів підприємства.

У сучасних умовах розвитку економіки та поглиблення ринкових засад господарювання, акценти у прийнятті рішень щодо ефективного відтворення основного капіталу все більше переміщуються з макrorівня на мікрорівень окремого підприємства, але в Україні зміна концепції управління почалася із значним запізненням, що викликало безліч проблем у процесах відновлення капіталу, випуску конкурентоздатної продукції та формуванні дієвої амортизаційної політики, як умови забезпечення ефективного кругообігу власного капіталу підприємства.

Термін «амортизаційна політика» для науковців пострадянського простору є відносно новим. Ключова позиція, яка аналізується при тлумаченні згаданого терміну – це амортизація. Класична економічна теорія зазначає, що термін «амортизація» походить від середньовічного латинського «amortisatio», що у дослівному перекладі означає «погашення». При цьому розробка теоретичних проблем амортизації та зносу сучасними економістами спрямована, передусім, на аналіз фактичних тенденцій її нарахування без глибокого вивчення теорії. З цієї

причини окремі положення щодо дефініції «амортизація», які наводяться в обліково-економічній літературі, мають ряд суттєвих недоліків, зокрема:

- допускається плутанина між поняттями «амортизація», «знос» та «зношування»;
- існуючі дефініції не розкривають призначення амортизації;
- амортизації приписують не властиві їй функції.

Основний механізм впливу амортизації можна згрупувати за наступними чинниками:

- як ціноутворюючий елемент, що впливає на ціну продукції, основних засобів, нематеріальні активи, заробітну плату, вартість кредиту;
- як вартісний потік, що впливає на витрати, на залишкову вартість основних засобів і нематеріальних активів;
- як грошовий потік – на фінансові показники підприємства, на реальні і уявні грошові потоки, на джерела фінансування проектів, на показники ефективності інвестиційних проектів;
- як часовий показник – на життєвий цикл товару, на термін експлуатації основних засобів і нематеріальних активів, на показники ефективності інвестиційного проекту.

Згідно з законодавчою концепцією, визначення сутності амортизації надається відповідно до ряду нормативно-правових актів [1,7,9,10].

Законодавчий підхід можна ідентифікувати ще із юридичним підходом, оскільки він визначає правові засади та можливості здійснення амортизаційних розрахунків, регулюючи при цьому правові аспекти використання амортизації. Але в той же час, на нашу думку, не доцільно використовувати трактування юридичної концепції амортизації, запропонованої Косовою Т.Д. [6], оскільки вона її визначає лише як «констатацію знецінення об'єктів». Таке визначення не розкриває всіх можливостей, які надаються у вітчизняному законодавстві стосовно обліку, нарахування та розподілу амортизації.

Основне призначення законодавчої концепції – формування методологічної та правової бази для визнання амортизації та обліку амортизаційних відрахувань.

Концепція зносу наголошує, що амортизація є вимірником зносу основних засобів підприємства. Саме таке значення зносу надається згідно Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби»: «Знос основних засобів – сума амортизації об'єкта основних засобів з початку його корисного використання». Існує навіть таке визначення: «амортизація – спрацювання, знос основного капіталу» [8]. Зведення амортизації до зносу є надто поверхневим її трактуванням, хоч і не слід відкидати зв'язку між цими

категоріями, оскільки знос є першопричиною існування амортизації. В той же час, як вартісна категорія, амортизація просто використовує знос основного капіталу як регулятор його вартості. Отже, можна визначити, що існування амортизації нерозривно пов'язане зі зносом основного капіталу у процесі його використання, але ці категорії не є тотожними.

В результаті проведеного нами аналізу дефініцій амортизації в обліково-економічній літературі нами уточнено, що під амортизацією слід розуміти єдність двох протилежних економічних процесів: поступового знецінення основних засобів внаслідок їх зносу і відшкодування цього знецінення шляхом періодичних відрахувань окремих сум, що включаються до собівартості продукції.

Таким чином, вважаємо за доцільне запропонувати наступне визначення: амортизація – комплексна економічна категорія, яка характеризує процес систематичного, поступового перенесення вартості засобів праці на вартість готової продукції підприємства, виготовленої з їх використанням, з метою забезпечення планомірного відновлення засобів праці внаслідок їх морального та фізичного зносу.

В процесі розгляду дискусійного питання тотожності зносу та амортизації нами встановлено взаємозв'язок між зносом, амортизацією та зношуванням.

Поняття «амортизація» впливає з об'єктивної особливості функціонування засобів праці в процесі виробництва і створенні вартості.

Не є ідентичними поняття «знос» та «зношування». Зносу підлягають всі створені основні засоби, як діючі, так і недіючі, незалежно від їх участі в процесі виробництва (виробничі і невиробничі). Зношування – це економічний процес, відображення зносу в економічній дійсності, основа амортизації. Виходячи з сутності амортизації як відображення об'єктивних процесів, що мають місце при виробничому споживанні основних засобів, з'ясовано, що величина амортизації відхиляється від величини зносу таким же чином, як ціна від вартості.

Це пояснюється тим, що знос окремих основних засобів відбувається по-різному внаслідок виробничих умов, індивідуальних для кожного підприємства, і впливу морального зносу.

Варто також зазначити, що основні засоби підлягають фізичному зносу як в процесі використання, так і при їх бездіяльності. Але на величину фізичного зносу основних засобів в процесі їх використання впливають наступні чинники:

- ступінь завантаження засобів в процесі виробництва залежний від кількості змін і кількості годин роботи за добу, тривалості роботи протягом року, інтенсивності праці;
- якість основних засобів;
- особливості технологічного процесу і ступінь захисту основних засобів від дії зовнішніх умов;
- якість догляду за основними засобами;
- кваліфікація працівників і їх відношення до основних засобів.

Основні засоби зношуються не лише фізично (наприклад, машини, устаткування і ін.), але й застарівають за своїми технічними характеристиками, а також економічній ефективності, тобто підлягають моральному зносу.

Моральний знос обумовлюється двома чинниками: зростанням продуктивності праці і темпами технічного прогресу. Поява досконаліших зразків устаткування і інших видів основних засобів веде до морального зносу діючих основних засобів і зниження продуктивності праці.

Знос під впливом сил природи залежно від дії зовнішніх чинників призводить до передчасного старіння основних засобів.

Зазначені аспекти використання амортизації, як інструменту амортизаційної політики у комплексі, забезпечують нормальний перебіг відтворювальних процесів на підприємствах. Надання амортизації інших функцій спотворює її економічну сутність та автоматично позбавляє підприємство інвестиційних джерел фінансування кругообігу капіталу. Для уникнення негативних наслідків спотворення ролі амортизації у діяльності підприємств необхідно, передусім, на законодавчому рівні усунути різночитання терміну «амортизація» та поширити розуміння амортизації виключно як управлінської категорії, що входить до складу амортизаційної політики не лише держави, але й кожного окремого суб'єкта господарської діяльності, незалежно від сфери його діяльності.

Література:

1. Борисенко, З.Н. Амортизационная политика [Текст] : навч. посіб. / З.Н. Борисенко. – К. : «Наукова думка», 2003. – 135 с.
2. Бухгалтерський фінансовий облік [Текст] : підручник / за ред. проф. Ф. Ф. Бутинця. – Житомир : ЖІТІ, 2000. – 608 с.
3. Генеза ринкової економіки (політекономія, мікроекономіка, макроекономіка, економічний аналіз, економіка підприємства, менеджмент, маркетинг, фінанси, банки, інвестиції, біржова діяльність) :

- терміни, поняття, персоналії [Текст] / За наук. ред. Г.І. Башнянина, В.С. Іфтемчука. – К. : «Магнолія плюс», 2004. – 688 с.
4. Голов, С. Дискусійні аспекти амортизації [Текст] / С. Голов // Бухгалтерський облік і аудит. – 2005. – № 5. – С. 3–8.
  5. Гольцова, С.М. Звітність підприємств (фінансова, статистична, консолідована та до фондів соціального та пенсійного страхування) [Текст] : навч. посіб. / Гольцова С.М., Плікус І.Й. – К. : ЦНЛ, 2004. – 292 с.
  6. Косова, Т.Д. Амортизація як інвестиційний ресурс підприємства / Т.Д. Косова // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – №9(27). – С. 157–166.
  7. Козьменко, С.Н. Амортизация и оптимальные сроки службы техники [Текст] / С.Н. Козьменко, Т.А. Васильева, С.П. Ярошенко. – Сумы : Деловые перспективы, 2005. – 223 с.
  8. Кузьмін, О.Є. Амортизаційна політика підприємств / О.Є. Кузьмін, С.В. Князь, Н.В. Тувакова // Фінанси України. – 2002. – №12. – С. 20–25.
  9. Податковий кодекс України [Текст] : за станом на 2 грудня 2010 р. // Голос України. – 2010. – № 229–230 (4979–4980). – С. 4–62.
  10. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» : наказ МФУ від 27.04.2000 р. // Бухгалтерія. – 18 липня 2005 року. – №29 (652). – С. 43–48. – (нормативні директивні правові документи).
  11. Про Концепцію амортизаційної політики : Указ Президента України від 7 березня 2001 року №169/2001 // Урядовий кур'єр. 2001. – 9 березня. – С. 6.
  12. Солодков, Е. Затраты на производство: учетная политика [Текст] / Е. В. Соколов // Бухгалтерія. – 2000. – № 221. – С. 53–54.
  13. Хомін, П.Я. Амортизація: економічний зміст та методика відображення / П.Я. Хомін, І.М. Пиріг // Фінанси України. – 2007. – № 6. – С. 22-30
  14. Чумакова, О. Учетная политика предприятия с позиции П(С)БО [Текст] // Налоги и бухгалтерский учет. – 2000. – № 4. – С. 39–42.
  15. Чумаченко, М.Г. Ще раз про амортизацію як важливе джерело інвестиційної діяльності підприємства / М.Г. Чумаченко // Бухгалтерський облік та аудит. – 2004. – №11. – С. 3-7.

Скорба, О.А. Деякі методологічні аспекти щодо визначення сутності амортизації та зносу основних засобів [Текст] / О.А. Скорба // Актуальні проблеми сучасної науки – 2012: матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції (07-15 червня 2012 р.). - Премішль: Наука і студія, 2012. - Ч. 6. С. - 24-28.